

PETRA KELEMEN

LIJEČENJE ZMIJSKOG UJEDA – PRIČA KAO DIO SJEĆANJA ZAJEDNICE

Petra Kelemen
Gabrijele Horvat 1
HR 42000 Varaždin

UDK: 398.2(497.5)
615.89(497.5)(091)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2004-12-31

U radu se iznose rezultati terenskog istraživanja na području Krivog Puta tijekom 2003. i 2004. godine. Iz prikupljenih podataka vezanih uz narodnu medicinu autorica je odabrala temu liječenja zmijskog ujeda budući da se praksa tog liječenja pokazala kao izrazito prisutna na ovom području još sredinom 20. stoljeća, dok danas živi kao dio društvenog sjećanja.

Uvod

U ovom se radu iznose rezultati terenskog istraživanja narodne medicine među primorskim Bunjevcima na području Krivog Puta.¹ Zahvaljujući susretljivosti brojnih kazivača, prikupljeno je mnoštvo podataka koji govore o statusu narodne medicine, odnosima stanovnika Krivog Puta prema zdravlju i bolesti, o načinima liječenja, narodnim iscjeliteljima te upotrebi pojedinih elemenata narodne medicine u suvremenom životu.² Iz tog je velikog polja

¹ Terensko istraživanje provedeno je u sklopu projekta *Identitet i etnogeneza primorskih Bunjevaca*, voditeljice doc. dr. sc. Milane Černelić s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

² Rad koji će dati pregled prikupljenih podataka objavit će se nakon njihove analize i sinteze u zborniku vezanom uz Krivi Put.

istraživanja za temu ovog rada odabran samo jedan segment. Liječenje zmijskog ujeda pokazalo se, naime, zanimljivim već na samom terenu, u trenucima kad su kazivači samoinicijativno započinjali priču, što je dalo naslutiti kako im je taj oblik liječenja ostao vrlo svjež u sjećanju te ga i sami smatraju važnim i prepoznatljivim elementom zajednice. Pritom je zabilježen njihov različit odnos prema postupku liječenja i ljudima koji su ga provodili, na što će se u radu posebno ukazati. Iz prikupljene građe može se iščitati nekoliko varijanata liječenja. Ta mogućnost govori ponajprije o selektivnosti ljudskog sjećanja, koja dovodi do toga da su pojedini kazivači upamtili neke elemente i specifičnosti, te istodobno svoju pozornost nisu usmjerili na neke druge. Njihovo različito životno iskustvo temelj je ovog rada te se nastojalo što više ukazivati na pojedine različitosti koje proizlaze iz tog iskustva, a na koje je utjecalo, kako mjesto rođenja i života kazivača, tako i, posebno u pojedinim slučajevima, osobno poznavanje žena i muškaraca koji su liječili zmijski ujed.

Sl. 1. Kazivači Milka i Milan Prpić *Markinovi* iz Veljuna sa sudionicom istraživanja Aleksandrom Vlatković, snimila Petra Kelemen, svibanj 2004.

Terensko istraživanje provedeno je u dva navrata. U lipnju 2003. nastojala sam utvrditi koji su sve elementi narodne medicine na ovom području prisutni te koje se teme izdvajaju po svojoj zastupljenosti. U drugom istraživanju, provedenom krajem svibnja i početkom lipnja 2004., nadopunila sam i provjerila već dobivene podatke te sam pozornost ponajviše usmjerila na temu koja se predstavlja ovim radom. Obiđeno je gotovo cijelo područje Krivog Puta, točnije, sva i danas nastanjena naselja: Cupići, Gorica, Katići, Krivi Put, Lucići, Mrzli Dol, Pavelići, Pavići, Popići, Rupa, Rusova Draga, Serdari, Škopci, Šojatski Dolac, Šolići, Špalji, Veljun, Žuljevići.³ Pri istraživanju je korištena tehnika intervjua, no veliku važnost imao je i nestrukturirani intervju, posebno, primjerice, u ispitivanju ovdje obrađene teme. O liječenju zmijskog ujeda razgovaralo se obično nakon što se kazivanjima o drugim segmentima narodne medicine dobilo povjerenje kazivača. Prije odlaska na terensko istraživanje, pri razmišljanju o mogućim pitanjima, odlučila sam se za ovakav pristup budući da prema ovom obliku liječenja ljudi imaju različite stavove te možda ne žele svi o tome otvoreno pričati s nepoznatim istraživačima. Na samom se terenu i pokazalo da je razgovor lakše započeti pričanjem o ljekovitim travama, seoskim, neškoloranim zubarima i *babicama*,⁴ a zatim prijeći na pitanja uroka, zaštite od njihova djelovanja, kao i na praksu liječenja zmijskog ujeda. No, kako je već rečeno, ponekad su i sami kazivači započinjali priču o tome kako *ako bi zmija ujela stoku il čoveka, onda su bile, nije svaka, nego pojedine bake* koje su znale pomoći.⁵ Osobito su zanimljivi podatci dobiveni o ženama koje, prema tumačenju kazivača, i danas znaju "tajnu" liječenja, svjedočanstva o njihovim uspjesima u primjeni ovog postupka te ponajviše stav zajednice prema njima.

Priča kao dio sjećanja zajednice predstavljala je temeljno polazište u izradi ovog rada. Težište je zbog toga stavljeno na svjedočanstva i razmišljanja stanovnika Krivog Puta vezana uz liječenje zmijskog ujeda. Pritom se na različite varijante samog postupka koje su tijekom terenskog rada prikupljene gleda kao na rezultate različitog životnog iskustva kazivača i nejednakog dosega njihovog sjećanja. Priča kao dio sjećanja zajednice te kao način oblikovanja tog sjećanja omogućuje da se ovaj segment narodne medicine promatra kao jedan od elemenata koji pridonosi sagledavanju kompleksnosti seoske društvenosti. Tajnovitost koja obavlja sam postupak liječenja, ali ponekad i priču dobivenu od kazivača, daje posebnu dimenziju toj društvenosti te će se u radu i na nju pokušati ukazati.

³ S pojedinim kazivačima razgovaralo se i u Senju budući da su se s područja Krivog Puta preselili u Senj.

⁴ *Babice* su žene koje su pomagale pri porodu kod kuće.

⁵ Riječi Josipa Prpića *Jurine* iz Mrzlog Dola.

Sl. 2. Kazivač Ivan Krmpotić Šoparin iz Šojatskog Dolca, snimila Marija Brajković, svibanj 2004.

Narodna medicina i etnologija

U svom radu *Narodna medicina* kao predmet etnologije Tanja Bukovčan Žufika daje pregled znanstvenih disciplina i područja koja se bave problematikom narodne medicine. Autorica pritom prikazuje kontinuiranu prisutnost istraživanja narodne medicine u hrvatskoj etnologiji, njezino današnje mjesto te daje moguće smjernice za istraživanje. Na samom kraju svog rada zaključuje kako "istraživanje narodne medicine kao posebnog područja istraživanja unutar etnologije nije upitno već logično".⁶

U popratnom katalogu izložbe *Narodna medicina*, održane u Etnografskom muzeju u Zagrebu 2001. godine, uz opise pojedinih bolesti, pregled oblika liječenja, posebice magijskih postupaka, osoba koje su liječile, različitih događanja vezanih uz trudnoću i porođaj, provođenje higijene te

⁶ T. BUKOVČAN ŽUFIKA, 2002/2003, 166.

sagledavanje pojmova bolesti, odnosa prema bolesniku i društvene uloge iscjelitelja, tematizira se i odnos medicine, društva i kulture te medicine, etnologije i narodne medicine.⁷ Već se u predgovoru naglašava kako se "narodna medicina i ne može ispitivati kao izolirani fenomen. Ona je dio kulturne povijesti svakog naroda, pa rezultati istraživanja otkrivaju i druge osobitosti života određene zajednice."⁸ U ovom će se radu nastojati ukazati upravo na ovakve mogućnosti te će pritom liječenje zmijskog ujeda, odnosno priča o tom liječenju, biti polazište za ukazivanje na različite mogućnosti istraživanja seoske društvenosti u njezinim specifičnostima.

Narodna medicina ima svoje neprijeporno mjesto u etnološkim istraživanjima. No, nepostojanje teorijskih polazišta kao i nesustavno bavljenje tim problemom,⁹ doveli su do toga da se ona nije "tretirala kao cjelovit sustav, već kao sklop neobičnih recepata i praznovjerja, koja se nisu pokušavala dovesti u vezu s društvenim, gospodarskim, političkim, moralnim ili vjerskim sustavima".¹⁰ Spomenuta izložba narodne medicine, uključivanjem svih navedenih sustava, na tragu je interdisciplinarnih i holističkih istraživanja, budući da u sebi pokušava uključiti cjelokupni kontekst u kojem se praksa narodne medicine odvija. Time se izdiže nad samo etnografsko bilježenje građe bez vođenja računa o svim složenim okolnostima iz kojih je ta građa iznikla i ukazuje na mogućnosti koje postoje u suvremenim etnološkim istraživanjima. I ovaj će rad pokušati biti na tom tragu, uz svijest autorice da drugačije mogućnosti također postoje te da je, kako segment narodne medicine koji se obrađuje u ovom radu, tako i sve druge segmente kulture, moguće istraživati s različitih aspekata. Te su mogućnosti različitih pristupa zapravo i potrebne da bi se s više strana osvijetlio način život pojedine zajednice, kao i svi mnogostruki pogledi koje ta zajednica ima u sagledavanju kako same sebe, tako i njezinih "drugih".

Liječenje zmijskog ujeda u etnografskim izvorima

Praksa liječenja zmijskog ujeda ubraja se u liječenje magijskim postupcima. "Tajne formule i zaklinjanja, u kojima je pisana ili izgovorena riječ imala glavnu ulogu, rabile su se osobito za zmijski ujed."¹¹ Valentin Putanec je u *Zborniku za narodni život i običaje* objavio starohrvatski glagoljski uklin

⁷ A. BRENKO, 2001.

⁸ A. BRENKO, 2001, 7.

⁹ O problemu teorijskog polazišta i smjernicama vezanim uz taj segment istraživanja vidi T. BUKOVČAN ŽUFIKA, 2002/2003, 145-169.

¹⁰ A. BRENKO, 2001, 16.

¹¹ A. BRENKO, 2001, 127.

protiv zmija iz 14. stoljeća.¹² Autor navodi kako je ukline iz 15. i 16. stoljeća već objavio R. Strohal u istom zborniku, te da je primjer iz 14. stoljeća, koji on ovdje proučava, posebno vrijedan budući da je, kako tvrdi, vjerojatno najstariji.¹³ Uklin je sačuvan u glagoljskom rukopisu *Code slave II*, arhiviranom u Bibliothèque nationale u Parizu, te Putanec, prema mjestu djelovanja hrvatskih glagoljaša pavlina, zaključuje kako rukopis, a time i uklin, potječe s područja Like, Vinodola i Istre. Transkripcijom i prenošenjem u suvremen izgovor, uklin dobiva ovakav oblik: "U ime Oca + i Sina + i Duha + Svetoga. Amen. Šita + šita + šita +. Zaklinjem vas zmije bogom živim, budte pokorne meni sluzi božjemu N. kao što je pokoran vosak ognju (vatru), a oganj vosku."¹⁴ Etimološki analizirajući uklin, autor zaključuje kako je riječ o imitaciji vrlo ranih, možda poganskih, inkantacija, budući da su pojedine analogne formule poznate još iz antičkog doba.

Podatci o liječenju zmijskog ujeda, dobiveni terenskim istraživanjima, mogu se pronaći u brojnim etnografskim izvorima. Vatroslav Rožić u opisu narodnog života Prigorja u *Zborniku za narodni život i običaje* iz 1907. godine piše: "Kad kèga kača pìkne, unda se čvrsti priveže, da otrivana krv dèle ne mare. Za Peru Ivčeca iz Drage veliju da zna nekak vračiti, kak kèga kača pìkne, ali ne će nikomu reći kak; ima nekaj š čem iseče okolu, gde je kača pìknula."¹⁵ Mara Hećimović-Seselja u monografiji *Tradicijski život i kultura ličkoga sela Ivčević Kosa* donosi kazivanja kako su "nagovor znali vršiti *zmijari* koji su liječili zmijski ujed."¹⁶ Više varijanata liječenja zapisao je i Jure Grčević u monografiji *Kompolje, narodni život i običaji*.¹⁷

Značajne podatke, budući da su zabilježeni u novije vrijeme, iznosi u svom radu Izvješće s istraživanja u selima pod Senjskim bilom i u zaleđu Sv. Jurja Nevena Škrbić. Donoseći svjedočanstva kazivača o "viškama, urocima i ženama koje znadu izgovarat", autorica govori i o osobama koje su pomagale kad bi stoku ili suseljane ugrizla zmija. Kako su lokaliteti u kojima je autorica provela svoje istraživanje nedaleko od Krivog Puta te su, kao i područje Krivog Puta, nastanjeni primorskim Bunjevcima, oba istraživanja predstavljaju

¹² Uklin je u *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* objašnjen kao kletva; predmet za ukor, prijekor.

¹³ V. PUTANEC, 1962.

¹⁴ V. PUTANEC, 1962, 410.

¹⁵ V. ROŽIĆ, 1907, 131.

¹⁶ M. HEĆIMOVIĆ-SESELJA, 1985, 140.

¹⁷ J. GRČEVIĆ, 2000, 520-521. Monografije *Tradicijski život i kultura ličkoga sela Ivčević Kosa* te *Kompolje, narodni život i običaji* donose formule koje su se izgovarale prilikom liječenja te je moguća njihova usporedba s tekstom molitve zapisane tijekom istraživanja na području Krivog Puta.

značajan doprinos poznavanju kulture ove bunjevačke grane.¹⁸ Zbog toga će se u radu, koliko će to biti moguće, komparirati dobiveni podaci obaju terenskih istraživanja.

Kako namjera ovog rada nije uklapanje varijanata liječenja zmijskog ujeda zabilježenih na području Krivog Puta u širi prostorni kontekst te njihova usporedba s drugim zapisanim formulama i postupcima liječenja, ne navode se drugi zapisani uklini, odnosno molitve. Takva mogućnost istraživanja dakako postoji i zasigurno bi dala zanimljive rezultate. Ovdje je navedeno tek nekoliko primjera liječenja, iz raznovrsnih izvora, prikupljenih različitim metodama, proučavanjem starih spisa odnosno terenskim radom, kao i u različitim vremenskim razdobljima, te se tako tek ukazalo na zastupljenost građe o liječenju zmijskog ujeda u različitim etnografskim izvorima te na mogućnosti komparacije tih podataka, kao i utvrđivanja vremenske i prostorne raširenosti pojave.

Praksa liječenja zmijskog ujeda na području Krivog Puta

Na području Krivog Puta ujed zmije najčešće su liječile žene. Tek je troje kazivača navelo primjere gdje su to činili muškarci. Tako Francika Šojat *Babićeva* iz Šojatskog Dolca govori kako su njezin suprug i svekar znali taj postupak, a to je potvrdio i njezin sin rekavši da je i njemu otac prenio svoje znanje.¹⁹ Također, Anka Vukelić *Matićeva* iz Rupe priča kako je u tom selu Milan Vukelić *Gušin* znao *razgovarat zmijan* te je pomogao i samoj kazivačici kad ju je kao djevojčicu ujela zmija.²⁰ Za žene koje su provodile ovo liječenje nije postojao poseban naziv, kazivači govore o njima jednostavno kao o *ženama* ili *babama*.²¹ Marija Prpić *Kavaričina* iz Lucića šaljivo je naglasila kako muškarci to nisu radili, riječima: *A nisu muški, muški su se bavili samo čašicom (smijeh) i kuglanjem...* Nevena Škrbić u svom radu s podacima iz lokaliteta pod Senjskim bilom i u zaleđu Sv. Jurja također navodi kako se "*ženama koje odčinjaju*" odlazilo i u slučaju ujeda zmije,²² dok se u katalogu izložbe *Narodna*

¹⁸ N. ŠKRBIĆ, 2001.

¹⁹ Kazivačica sama nije znala da je njezin suprug to prenio sinu, tako da treba s oprezom uzeti ovaj podatak.

²⁰ U ovom se slučaju način liječenja znatno razlikuje od svih ostalih primjera te se donosi na kraju prikaza podataka s Krivog Puta kao važna iznimka.

²¹ Riječ *babe* upotrijebili su: Mile Špalj iz Špalja, Marija Prpić *Kavaričina* iz Lucića, Ivan Pavelić *Jandra* iz Serdara, Josip Blažević *Ivela* iz Mrzlog Dola, Mira Tomljanović *Ropetina* iz Krivog Puta. Pritom upotrijebljena riječ ne sadrži pogrдно konotativno značenje, tj. posve je neutralna, označava dobnu skupinu.

²² N. ŠKRBIĆ, 2001, 269.

medicina zaključuje kako su se "bajanjem i pripremanjem ljekovitog bilja najčešće bavile žene, a kirurške zahvate obavljali su isključivo muškarci".²³

Tijekom dvaju terenskih istraživanja prikupljeno je mnogo primjera osoba koje su liječile, a koje su još uvijek ostale u sjećanju današnjih stanovnika Krivog Puta. Nekoliko kazivača svjedoči kako je taj način liječenja poznavao netko iz njihove obitelji: Francika Prpić iz Judić Gorice, koja je majka i baka po ocu kazivačice Kate Pavelić *Burgijine* iz Pavića, zatim već spomenuti suprug i svekar Francike Šojat *Babičeve* iz Šojatskog Dolca, maćeha Josipa Blaževića *Ivele* iz Mrzlog Dola, Luca Krmpotić iz Veljuna, koja je strina kazivačice Milke Prpić *Markinove* iz Veljuna, baka Milana Blaževića *Nikolinog* iz Mrzlog Dola, dok je Ante Krmpotić *Škobac* iz Škobaca to potvrdio za svoju suprugu Ivanku. Nekoliko je kazivača spomenulo Ružu Burić iz Burića, sela koje danas više nije nastanjeno.²⁴ Još je zabilježeno da su zmijski ujed liječile Marija Prpić *Ankina* iz Lucića,²⁵ Luca *Vukova* iz Lucića,²⁶ Ivka Krmpotić *Grabarova* iz Veljuna,²⁷ Marijica Prpić *Ivanova* iz Nikolića²⁸ te Marica *Banova* iz Krivog Puta.²⁹ Pojedini kazivači nisu se sjetili imena žena koje su liječile, nego samo lokaliteta odakle su one bile. Tako, primjerice, Eleonora Prpić *Lejina* govori kako je liječiti znala jedna žena iz Veljuna i jedna iz Francikovca, a Marko Prpić *Rus* iz Rusove Drage potvrđuje to znanje za jednu svoju susjedu. Kazivanje Mile Prpića *Popića* iz Popića predstavlja važnu iznimku budući da kazivač navodi kako su zmijski ujed liječile žene iz Ritavca, obližnjeg pravoslavnog sela. Bile su to Marta *Nikolina*, Neđa *Cikotina* i Milka *Manišina*.³⁰ Najveći broj kazivača posvjedočio je da su način liječenja poznavale Manda i Francika Krmpotić, majka i kći iz Veljuna.³¹ Treba napomenuti kako svi kazivači koji su spomenuli ove dvije žene, žive i danas u

²³ A. BRENKO, 2001, 17.

²⁴ Zvonko Pavelić *Dujela* iz Serdara, Zdenka Pavelić *Vraničeva* iz Pavića. Ivan Pavelić *Jandra* iz Serdara govori samo kako su to obavljale žene iz Burića.

²⁵ Ivan Prpić *Kavarica*, Lucići.

²⁶ Milan Pavelić *Vranić*, Pavići.

²⁷ Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Ante Krmpotić *Škobac*, Škopci.

²⁸ Mirko Prpić *Cungo*, Krivi Put.

²⁹ Mira Tomljanović *Ropetina*, Krivi Put.

³⁰ Prema riječima ovog kazivača to je selo danas pusto. Kazivanje je značajno jer govori o međusobnim vezama stanovnika Krivog Puta i *Vlaha*, *Vlaja*, kako su ih oni nazivali, tj. stanovnika obližnjih pravoslavnih sela.

³¹ Eleonora Prpić *Lejina*, Veljun; Ante Krmpotić *Škobac*, Škopci; Luka i Mara Krmpotić *Brndini*, Veljun; Marija Prpić *Vinina*, Veljun; Milan i Milka Prpić *Markinovi*, Veljun; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Ivan Krmpotić *Šoparin*, Šojatski Dolac (rođen u Veljunu); Mara Tomljanović *Isanova*, Kivi Put (rođena u Veljunu). Ivka Krmpotić *Grabarova* potvrdila je da je postupak liječenja znala samo Manda Krmpotić.

Veljunu ili su tamo rođeni.³² I sama Francika Krmpotić *Mišinova* još i danas živi u Veljunu.³³ Uz nju, još je nekoliko žena koje i danas žive, a koje su same rekle da znaju formulu za liječenje ili su to za njih potvrdili drugi. Tako je Ivanka Krmpotić *Šimunova* iz Škobaca u prvom istraživanju rekla kako ona posjeduje riječi molitve, a u drugom navratu to je potvrdio i njezin suprug Ante Krmpotić *Škobac*. Isti je kazivač to rekao i za Ivku Krmpotić *Grabarovu* iz Veljuna, kao i Milan Krmpotić *Zekonja*, njezin poluujak. No, Ivka Krmpotić *Grabarova* bila je i jedna od kazivačica i ona to sama nije potvrdila. Također, Pavla Pavelić *Čirilova* iz Pavelića kazala je kako ona, uz liječenje lišaja, poznaje i liječenje zmijskog ujeda.

Iz tako velikog mnoštva primjera može se sa sigurnošću zaključiti kako je praksa liječenja tijekom 20. stoljeća još bila vrlo živa. To nam ponajprije govore podatci koje su kazivači iznijeli o svojim članovima obitelji i rodbine, prema kojima možemo odrediti da je većina žena ovaj način liječenja učestalo prakticirala do pred Drugi svjetski rat i neposredno nakon njega. Naime, najčešće se tu radi o ženama koje su jedan ili dva naraštaja starije od kazivača. Također, i ostali kazivači govorili su o ženama kojih se sjećaju iz svojih ranijih dana, smještajući praksu njihova liječenja oko sredine 20. stoljeća. Sve nam to govori da su kazivači bili i svjedoci takvog načina liječenja, neposredni, preko vlastite prisutnosti ili posredni, preko priča svojih suseljana.

S nekoliko su naziva kazivači obilježili sam postupak liječenja. Najčešći je naziv *izgovarat(i)*,³⁴ a uz njega javljaju se i slični nazivi *odgovarati*, *odgovoriti*³⁵ te naziv *razgovarat* koji upotrebljava samo jedan kazivač.³⁶ Također, pojedini kazivači govore kako su te žene *gatale*,³⁷ dok s objašnjenjem

³² Iznimka su samo Ante Krmpotić *Škobac* i njegova supruga Ivanka Krmpotić *Šimunova* iz Škobaca, no Škopci su na vrlo maloj udaljenosti od Veljuna, predstavljaju zapravo tek njegov zaselak.

³³ Stanovnici Krivog Puta često glas *f* u govoru zamjenjuju glasom *v* te tako ime Francika izgovaraju kao *Vrancika*.

³⁴ Francika Šojat *Babićeva*, Šojatski Dolac; Ivan Pavelić *Jandra*, Serdari; Marko Tomljanović *Rilac*, Katići; Mile Prpić *Popić*, Popići; Mira Tomljanović *Ropetina*, Krivi Put; Pavla Pavelić *Čirilova*, Pavelići; Zvonko Pavelić *Dujela*, Serdari; Kata Pavelić *Burgijina*, Pavići; Zdenka Pavelić *Vranićeva*, Pavići; Ivan Krmpotić *Šoparin*, Šojatski Dolac; Mara Tomljanović *Isanova*, Krivi Put.

³⁵ Mile Špalj, Špalji; Marija Prpić *Kavarićina*, Lucići; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Anka Šolić *Tutanova*, Šolići.

³⁶ Marko Pavelić *Zekić*, Žuljevići. Isti naziv upotrebljava i Anka Vukelić *Matićeva* iz Rupe, no u njezinu slučaju radi se o drugačijem postupku liječenja. Vidi dalje u tekstu.

³⁷ Ivan Prpić *Kavarica*, Lucići; Ivan Pavelić *Jandra*, Serdari; Marko Pavelić *Zekić*, Žuljevići; Ivka Krmpotić *Grabarova*, Veljun.

da znači isto što i moliti, opisujući time i sam tijek liječenja, pojedinci upotrebljavaju i naziv *odmaljale*.³⁸

Što se tiče samog opisa postupka, kazivanja se razilaze i u mnogo slučajeva ne poklapaju. Razlog se može tražiti u različitom iskustvu kazivača, njihovoj posrednoj i neposrednoj (ne)prisutnosti u liječenju te u selektivnosti sjećanja. Prvenstvo u ovom prikazu dobit će kazivanje Ivanke Krmpotić *Šimunove*, jedine kazivačice koja mi je sama opisala cijeli postupak koji je i sama znala i primjenjivala. Naučila ga je od *tete Francike*, kako sama kaže, a najvažnija pojedinost kojom se izdvaja od ostalih kazivača jest tekst koji se pri liječenju govorio. Kazivači su, naime, redovito pričali kako su žene pri *izgovaranju* molile, no činile su to u sebi tako da ih nitko nije mogao čuti pa samim time tekst nije bio općepoznat.³⁹ Jedini je Ivan Prpić *Kavarica* iz Lucića, iako nije nikada čuo što je Marija Prpić *Anikina* iz Lucića molila, pretpostavio da je molila Očenaš, Zdravomariju i Vjeronjanje. Ostali kazivači nisu vezali molitvu uz katoličku vjeru, odnosno, nisu navodili njezin naziv budući da osoba koja je liječila nikada ništa nije glasno izgovarala. Spomenuta kazivačica tako je zasad jedina s područja Krivog Puta koja je kazala molitvu te tako otkrila cijeli postupak liječenja.⁴⁰ Dakle, riječi koje su se pri liječenju morale govoriti su sljedeće:

Pomozi ime Isusa i Marije!
Što je Isus večera?
Koru kruva ječmena.
Što mu bijaše za prostirač?
Snop slame bobove i kamen pod glavon.

Kazivačica dalje objašnjava: *Onda kad rečete kamen pod glavon, onda morate reć ime krave i:*

Skamenila se zmija koja je tu kravu ujila.
Otac, Sin i Duh Sveti.

³⁸ Luka i Mara Krmpotić *Brndini*, Veljun; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Anka Šolić *Tutanova*, Šolići; Ante Krmpotić *Škobac*, Škopci. Može se primijetiti da pojedini kazivači upotrebljavaju više naziva, što govori u prilog tome da oni zapravo označavaju isto.

³⁹ Da su žene pri liječenju molile, potvrdili su: Stjepan Prpić *Stipina*, Gorica; Francika Šojat *Babičeva*, Šojatski Dolac; Ivan Prpić *Kavarica*, Lucići; Ivan Pavelić *Jandra*, Serdari; Josip Blažević *Ivela*, Mrzli Dol; Josip Prpić *Jurina*, Mrzli Dol; Luka i Mara Krmpotić *Brndin*, Veljun; Draga Tomljanović *Rilčeva*, Katići; Marko Prpić *Rus*, Rusova Draga; Pavla Pavelić *Ćirilova*, Pavelići; Zvonko Pavelić *Dujela*, Serdari; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Ivka Krmpotić *Grabarova*, Veljun. Mile Špalj iz Špalja naveo je samo kako je žena nešto *mrmosila*.

⁴⁰ Francika Krmpotić nije bila raspoložena za razgovor, Pavla Pavelić *Ćirilova* nije željela odati formulu budući da se molitva smije drugome prenijeti samo na Badnjak, a Ivka Krmpotić *Grabarova*, za koju su pojedini kazivači rekli da zna postupak, sama to nije potvrdila.

Sl. 3. Kazivači Kata Pavelić *Burgijina*, Milan Pavelić *Vranić* i Zdenka Pavelić *Vranićeva* iz Pavića, snimila Marija Brajković, svibanj 2004.

Dok se molilo, ista kazivačica dalje navodi, moralo se uzeti tri kamena i njima križati ono mjesto gdje je zmija ujela. Pritom je bilo važno da se kamen vrati na mjesto s kojeg je prethodno bio podignut jer inače postupak ne bi bio uspješan.

I ostali kazivači redovito su u opisima liječenja spominjali upotrebu kamena. No, pojedini govore o samo jednom kamenu,⁴¹ neki o dva,⁴² a najviše njih o tri.⁴³ Bez obzira na broj kamena koji su se koristili, pojedini kazivači

⁴¹ Josip Blažević *Ivela*, Mrzli Dol; Marko i Draga Tomljanović *Rilčevi*, Katići; Marko Prpić *Rus*, Rusova Draga; Ivan Krmpotić *Šoparin*, Šojatski Dolac.

⁴² Ljubica Prpić, Gorica; Anka Prpić, Gorica; Mile Špalj, Špalji; Zvonko Pavelić *Dujela*, Serdari; Zdenka Pavelić *Vranićeva*, Pavići; Mara Tomljanović *Isanova*, Krivi Put.

⁴³ Francika Šojat *Babićeva*, Šojatski Dolac; Ivan Prpić *Kavarica*, Lucići; Luka i Mara Krmpotić *Brndini*, Veljun; Pavla Pavelić *Ćirilova*, Pavići; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Ivka Krmpotić *Grabarova*, Veljun; Ante Krmpotić *Škobac*, Škopci. Može se primijetiti da su

potvrđuju kako se kamen obvezno morao vraćati na mjesto s kojeg je bio uzet.⁴⁴ Ivan Krmpotić *Šoparin* iz Šojatskog Dolca naglašava: *Ali je strogo morala paziti tamo otkud je uzela kamen da ga tamo i postavi*. Također, samo pojedini kazivači navode kako se kamenom *križalo*,⁴⁵ a to su u pravilu oni kazivači koji su potvrdili i kako su se upotrebljavala tri kamena. Jedini je Milan Krmpotić *Zekonja* iz Veljuna ponudio i objašnjenje broja kamena, no važno je napomenuti da ni sam kazivač nije u njega siguran te ono zapravo predstavlja samo njegovu pretpostavku.⁴⁶ Kazao je: *A ko će znat, možda Sveto Trojstvo*. Ostali kazivači navode kako se kamenom rana trljala, mazala ili se kamen samo položio na nju, dok jedino Zvonko Pavelić *Dujela* iz Serdara naglašava kako se uz kamen stavljala i neka trava kojoj se nije mogao sjetiti imena.⁴⁷

Zabilježena su tek dva primjera liječenja ljudi.⁴⁸ Potvrđuje to Zvonko Pavelić *Dujela* koji se sjeća kako je Ruža Burić iz Burića liječila svog unuka, a Ivanka Krmpotić *Šimunova* iz Škobaca svjedoči kako je ona sama liječila svoga supruga, ali postupak nije uspio budući da je od ujeda prošlo oko tri sata, a da bi se izliječilo, potrebno je intervenirati odmah, kako kazivačica navodi, u roku pet minuta. Ostali kazivači govore samo o liječenju stoke, ponajprije krava i ovaca, a pojedinci i ne pamte da je kojeg čovjeka ujela zmija. Ivanka Krmpotić *Šimunova* iz Škobaca naglasila je da se postupak nije primjenjivao kod ujeda psa i mačke, a Ivka Krmpotić *Grabarova* iz Veljuna potvrdila je to samo u slučaju psa. Obje kazivačice objasnile su kako je razlog taj što te životinje *nemaju križa*, ne znajući ipak što to uistinu znači. Ivka Krmpotić *Grabarova* dodaje: *A što, valjda što je pas, a Bog je stvorio sve životinje, nemam pojma*. Sama kazivačica, dakle, ne razumije zbog čega se psa nije moglo liječiti, tj. po kojoj se karakteristici on razlikuje od ostalih životinja.

među njima i dvije kazivačice od kojih se za jednu govori, a druga i sama priznaje da zna postupak liječenja.

⁴⁴ Marko i Draga Tomljanović *Rilčevi*, Katići; Ivan Krmpotić *Šoparin*, Šojatski Dolac; Francika Šojat *Babičeva*, Šojatski Dolac; Ivan Prpić *Kavarica*, Lucići; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Ivka Krmpotić *Grabarova*, Veljun; Ante Krmpotić *Škobac*, Škopci.

⁴⁵ Ivan Krmpotić *Šoparin*, Šojatski Dolac (navodi da se križalo pet, šest puta); Francika Šojat *Babičeva*, Šojatski Dolac; Luka i Mara Krmpotić *Brndin*, Veljun; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Ante Krmpotić *Škobac*, Škopci; Ivka Krmpotić *Grabarova*, Veljun. I ovdje vrijedi ista napomena kao kod nap. br. 26.

⁴⁶ Navodim ipak ovo objašnjenje za daljnja moguća istraživanja.

⁴⁷ Josip Blažević *Ivela*, Mrzli Dol; Marko Prpić *Rus*, Rusova Draga; Ivan Prpić *Kavarica*, Lucići; Zvonko Pavelić *Dujela*, Serdari.

⁴⁸ Liječenje ljudi potvrdila je i Anka Vukelić *Matičeva* iz Rupe, no ona je spomenula drugačiji oblik liječenja, o čemu se govori dalje u tekstu.

Pojedinost koju navode neki kazivači predstavlja i mjesto liječenja. Naime, Stjepan Prpić *Stipina* iz Gorice, Mirko Prpić *Cungo* iz Krivog Puta i Francika Šojat *Babićeva* iz Šojatskog Dolca govore kako se to obvezno moralo događati na raskrižju putova.⁴⁹ Pritom Francika Šojat *Babićeva* navodi primjer gdje su se križala tri puta i naglašava da je bilo bolje čim se više njih križalo, dok ostala dvojica kazivača govore o četiri puta. Ivan Krmpotić *Šoparin* iz Šojatskog Dolca objašnjava da se blago većinom dovodilo do *raskrišća*, premda se liječenje, ako je raskrižje bilo udaljeno, moglo obaviti i drugdje.

Josip Prpić *Jurina* iz Mrzlog Dola navodi da se u liječenju nije koristio kamen, već žar: *Onda već ako bi zmiija ujela stoku il čoveka, onda su bile, nije svaka, nego pojedine bake, uzmi neki žar pa ga meći na ono mjesto gdje bi ujela zmiija, pa tobože ona to izgovaraj, al u biti prođe. Vjerujte jel tako il ne, al tako je. (...) Žar, ovaj od peći metni na tu jednu limenu posudu, tamo je ona nekoga dragoga Boga zuckala, molila i jel to il je to po sebi prošlo, pitaj Boga.* Ivan Krmpotić *Šoparin* iz Šojatskog Dolca donosi sljedeći opis liječenja: *I ona s tin kamenon križala, imala blagoslov, rećemo, u jednoj padeli od litre, od dvi, imala padelu blagoslova, masline malo blagoslovljene, to se za Uskrs išlo blagoslivljati u crkvu i to stalo u kući. Malo žara da to dimi, maslina i ona je to križala po ton vimenu ili ispred nosa.* Kazivač je u ovom slučaju opisao kako je, prema njegovu sjećanju, liječila Manda Krmpotić iz Veljuna, Francikina majka.⁵⁰

Kazivači su također govorili i o naknadi za liječenje. Tako Ivan Krmpotić *Šoparin* iz Šojatskog Dolca govori kako su Manda Krmpotić iz Veljuna davali *na primer jednu maramu na glavu ili neku lijepu maramicu štrikanu, neku uspomenu i tako. Ili ako bi ona imala kobasicu ili komad mesa.* Na pitanje je li Manda to tražila, kazivač odgovara: *Ne, ne, nikako, nikako, ona nije to. To je kao dobra volja. Ona je tebi dobrovoljno došla i ti si opet to dobrovoljno napravija njoj, kao jedna uzajamna pomoć.* Milan Krmpotić *Zekonja* iz Veljuna i Mara Tomljanović *Isanova* iz Krivog Puta kažu kako bi im se obično podarila kava ili piće, a Kata Pavelić *Burgijina*, čija je majka tako liječila, kaže kako se nije ništa plaćalo jer *to se išlo onako dobrovoljno.* Jedino je Ivka Krmpotić *Grabarova* iz Veljuna kazala kako se *moralo platiti jerbo da onda bolje pomaže.* To bi se plaćanje obavljalo kad bi liječenje već bilo gotovo, no kazivačica ipak naglašava kako Manda Krmpotić, o kojoj i ona govori, to nije tražila: *A dali bi joj ili sir ili jaja ili ovako nešto od robe neki komadićak ili*

⁴⁹ Ivanka Krmpotić *Šimunova* iz Škobaca nije potvrdila.

⁵⁰ Kazivač je rođen u Veljunu, a 1949. godine došao je u Šojatski Dolac, gdje i danas živi. Više puta je u svom kazivanju naglasio kako je dobro poznao Mandu Krmpotić.

nešto tako. (...) Ne, ona ne bi tražila, ali to se je moralo nešto dat kako je ko ima, neko je ima neke čarape, neko je ima ili jaja ili vune, ona nije imala ovaca i čarape, prvo se nosilo one vunene čarape, i tako. Mile Prpić Popić iz Popića, koji govori o pravoslavnim ženama iz Ritavca kao osobama koje su liječile, navodi kako im se plaćalo onim što bi zatražile. Obično im se tako davalo mesa, jaja, putra, a ako im netko nije imao ništa za dati, morao je zauzvrat ići raditi i to u trajanju dva dana.

Posebni segment u liječenju čini nasljeđivanje znanja, odnosno njegovo prenošenje mlađim generacijama. Usmena predaja predstavlja uobičajen način prijenosa znanja o životu na sljedeće naraštaje. Ona se tako javlja i u ovom segmentu kulture. Luka Krmpotić *Brnde* iz Veljuna govori kako su žene to *primile od starijih*, a njegova supruga Mara nastavlja: *Od starijih, ove koje su umrle prvo starije, onda ove naslijedile, mlađe*. I ovdje se javljaju pojedine zanimljivosti. Tako je Ivan Krmpotić *Šoparin* iz Šojatskog Dolca naglasio kako se to prenosilo na žensku djecu. Tome u prilog ide i velik broj žena koje su kazivači spominjali tijekom istraživanja, a tek izdvojeni primjeri muškaraca. Kata Pavelić *Burgijina* govori kako je njoj njezina majka rekla formulu godinu dana prije smrti, ali ju ona nije zapisala, te dodaje: *Isto ko san ja benasta, ja san mogla isto zapisat i reć malon i maloj i tako da bi to išlo*. Također, kazivačica naglašava da čim je osoba koja je znala postupak, prenijela to znanje nekome drugome, sama više nije mogla *odgovorit*. Primjer Ivanke Krmpotić *Šimunove* iz Škobaca, kojoj je *teta Francika* otkrila molitvu za liječenje, govori kako postoji mogućnost da se to specifično znanje ne zadržava isključivo u obitelji.⁵¹ Uz kazivanje Kate Pavelić *Burgijine* iz Pavića, koja svjedoči kako se taj prijenos tajnog umijeća događao neposredno pred smrt osobe koja je poznavala postupak, najčešće su kazivači navodili kako se to moralo obaviti na Badnjak, pojedini naglašavaju uvečer.⁵² No, nitko od kazivača nije znao objasniti zašto je izabran baš taj dan.

Odnos prema službenoj medicini jedno je od mogućih polazišta za istraživanje narodne medicine. Tako je i ovom prilikom na terenu sakupljeno nekoliko podataka koji razotkrivaju taj odnos. Već je naglašeno kako je opisana

⁵¹ Razlog možda leži i u tome što Francika Krmpotić nema ženske djece. No, s druge strane, kazivačice koje su same rekle da znaju molitvu, obećale su nam tijekom istraživanja da će je i nama kazati ako dođemo na Badnjak. Je li to bilo tek obećanje ljubaznih domaćica koje su strpljivo odgovarale na sva naša pitanja ili bi stvarno rekle formulu nekome tko nije iz njihove sredine i nije s njima u rodbinskoj vezi, trebalo bi provjeriti na Badnjak.

⁵² Francika Šojat Babićeva, Šojatski Dolac (uvečer); Marija Prpić *Kavaričina*, Lucići; Luka i Mara Krmpotić *Brndini*, Veljun (uvečer); Nada Prpić *Terezina*, Krivi Put; Pavla Pavelić *Ćirilova*, Pavelići (uvečer); Milka Prpić *Markinova*, Veljun; Milan Krmpotić *Zekonja*, Veljun; Ante Krmpotić *Škobac*, Škopci.

praksa liječenja sredinom 20. stoljeća bila vrlo prisutna. Pojava veterinara pružila je alternativno rješenje kod ujeda zmije. Prije toga, naime, nije postojao drugi način, kako objašnjava Anka Šolić iz Šolića: *Jer prije nije bilo ni zvata veterinara niti niš, nego što se odgovaralo*. Milan Krmpotić *Zekonja* iz Veljuna potvrđuje da je veterinar postao dostupan *negde posle rata, '46., '47. tako*. Dakle, jedno su vrijeme obje prakse liječenja supostojale. Anka Pavelić *Kuzmanova* iz Pavelića, Ika Pavelić *Tomina* iz Pavića i Mira Tomljanović *Ropetina* iz Krivog Puta kazale su kako je veterinar predstavljao jedinu mogućnost. Posljednja kazivačica naglašava: *Doktoru, mora ić doktoru otkad ja pamtin. (...) A ne znan, nije, možda starinski, a posle kako ja pamtin nije, to se samo išlo se doktoru. I za blago i za sve. Sve pomoć zva se veterinara i doktoru, pomoć kolko sve trebalo pomoć. Ja nisan to, nisan nikad to virovala. Bilo je to, ali nisan na to davala. Jel valja, ne valja, ja nisan na to obraćala.*⁵³ Ivan Krmpotić *Šoparin* iz Šojatskog Dolca navodi kako se veterinar obvezno zvao ukoliko je zmija bila otrovna ridovka, a Ivanka Krmpotić *Šimunova* iz Škobaca, opisujući rijedak primjer liječenja ljudi, napomenula je kako joj postupak nije uspio jer je prošlo previše vremena. Nakon toga njezinu je suprugu mogao pomoći samo doktor. Milan Krmpotić *Zekonja* i Mara Tomljanović *Isanova* navode dva najjednostavnija razloga zbog kojih se radije zvalo ženu iz sela. Mara objašnjava: *Radije k njoj jer ona je blizu. A veterinar dok dođe iz Senja, pa on ti nije ni pri ruci, pa bude to, znaš, jer ima širok teren, Krasno, Krivi Put, di je Krasno, di je Krivi Put. Krasno, pa dok on dođe u Senj, pa Krivi Put. Onda isto tako kad se i krava teli, ima par ljudi koji to sami znadu isto ko veterinari*. Milan slično govori: *Bliže Vranciku tu zovi da odgovori, dok veterinar dođe*. Uz to, veterinaru se, nastavlja kazivač, trebalo platiti za injekciju, dok se ženama nije plaćalo.

Među svim prikupljenim kazivanjima sjećanje Anke Vukelić *Matićeve* iz Rupe predstavlja značajnu iznimku. Kazivačica je, naime, ispričala događaj iz svog djetinjstva, kada je išla u drugi razred. Zmija ju je, dok je hodala bosa, ujela za nožni prst. Kako je u njezinu selu, u kojem i danas živi, bio jedan čovjek koji je znao *razgovarat zmijan*, iskopali su jamu pred njezinom kućom, u nju joj do koljena zakopali nogu, a taj je čovjek, Milan Vukelić *Gušin*, u sebi molio i nešto radio rukama, *pribirao*. Puna dvadeset i četiri sata joj je noga stajala tako ukopana. Sličan postupak s područja Senjskog bila i zaleđa Svetog Jurja navodi i Nevena Škrbić. Autorica piše: "Đurđa Klišanić iz Donjih Lopaca

⁵³ Kako kazivačica ipak navodi primjer Marice *Banove* iz Krivog Puta koja je liječila ujed, može se zaključiti, imajući na umu brojnost primjera koji govore o zastupljenosti elementa narodne medicine, kako je ona u navedenim rečenicama ipak navela samo svoj stav prema liječenju koje je na selu postojalo prije mogućnosti poziva veterinara.

opisuje kako bi osobi koju je zmija ugrizla za nogu, žena koja to zna ličit, nogu ukopavala u zemlju i nije se smjelo vaditi sve do zalaska sunca. Prema podacima za Donje Lopce i Đomine, žena je čitavo to vrijeme križala, premještala oko noge tri kamena, postavljena u obliku trokuta.⁵⁴ To je ujedno i jedini sličan oblik liječenja koji je pronađen i na području obrađenom u spomenutom članku i na području Krivog Puta, premda se ne podudara u potpunosti.

Odnos prema ženama koje su liječile – elementi seoske društvenosti

Iz navedenog se opisa varijanata liječenja i pojedinih specifičnosti, a posebno iz velikog broja primjera osoba koje su provodile liječenje, može pretpostaviti kako je ovaj segment narodne medicine u vrijeme njegove prisutnosti bio potreban i odobran. Današnji odnos stanovnika Krivog Puta donosi određeni odmak. Naime, kako se danas više ne prakticira ovaj segment narodne medicine, ili barem ne u onoj mjeri u kojoj se to radilo prije,⁵⁵ kada je on bio rasprostranjen na cijelom ovom području, sigurno se na drugačiji način na njega gleda. Nekada, kada je takav način liječenja bio prijeko potreban jer alternative u obliku veterinara nije ni bilo, samim time što je bio jedini, bio je i priznavan i odobran. Danas, kad se sa distance može gledati na to vrijeme, mogu se pronaći i drugačija razmišljanja koja ne cijene takav način liječenja, označuju ga bezvrijednim i neuspješnim. Tako, primjerice, Mile Špalj iz Špalja, govori kako su to bile *lakrdije* u koje on ne vjeruje, Milan Pavelić *Vranić* iz Pavića također napominje kako on u to *ne bi virova*, dok Mirko Prpić *Cungo* iz Krivog Puta čak govori kako nitko nije vjerovao. Marko Pavelić *Zekić* iz Žuljevića pomalo pogrdno liječenje naziva *babarskim govorom* i smatra da bi, ukoliko bi bolest prošla, bilo to samo od sebe. Ivan Prpić *Kavarica* sa smijehom i ironijom priča o ženama koje su poznavale postupak. Zvonko Pavelić *Dujela* iz Serdara, kazivač koji jedini donosi podatak da je Ruža Burić iz Burića koristila pri liječenju i neku travu, iznosi mišljenje da je tu zapravo pomagala ta trava, a ne sama molitva.

Većina ostalih kazivača govorila je o ovom liječenju bez negativnih i pozitivnih konotacija, odnosno bez eksplicitnog izražavanja svog stava. Tako se samo može primijetiti da je ono u njihovu kazivanju dobilo isti status kao i,

⁵⁴ N. ŠKRBIĆ, 2001, 269.

⁵⁵ Nije do kraja razjašnjeno kada su žene koje su i danas žive prestale liječiti. Ivanka Krmptić *Šimunova* govori kako unatrag dvije, tri godine nije tako liječila te je zbog toga već pomalo i zaboravila riječi molitve, no nitko od kazivača nije spomenuo da je ta praksa prisutna u suvremenosti.

primjerice, ljekovite trave, seoski zubari ili porod kod kuće. Pojedini su kazivači uvjereni da je liječenje uvijek pomagalo, tako je na primjer Milan Krmpotić *Zekonja* iz Veljuna, pričajući o Mandi i Franciki Krmpotić, na pitanje je li se nekad znalo dogoditi da se nije moglo *odgovoriti*, rekao: *A nije, uvijek je pomoglo. A ona valjda nešto zna o tome kad uzme ona tri kamenčića, pa križa, moli, mrlja, ne razumiš*. Uvjeren tako da postupci koji su ipak bili tajni jer, kako objašnjava, *nije ona baš svojih tajni pričala*, kazivač izriče svoj pozitivan stav prema narodnoj medicini. Drugi pak stanovnici Krivog Puta misle kako liječenje nije bilo uspješno ukoliko je zmiya bila otrovna. Već je spomenuto kako je Ivan Krmpotić *Šoparin* iz Šojatskog Dolca rekao da se veterinar obvezno zvao ukoliko je bila riječ o ugrizu riđovke, dok se Kata Pavelić *Burgijina* iz Pavelića sjeća kako njezina majka nije mogla pomoći kad je susjedovu kravu opasni poskok ujeo za jezik. Slično vjeruje i Marija Prpić *Vinina* iz Veljuna jer govori: *A slabo to ako je ona otrovnica, poskok ako je, nema što, džabe izgovori i nagovori*. Zanimljivo razmišljanje iznosi Pavla Pavelić *Ćirilova* iz Pavelića, koja kaže da zna postupak, ali da danas nitko više ne traži njezinu pomoć i ne dolazi k njoj jer *to kod nas niko ne, tamo da di je Vrancika, tamo viruju u to, ode niko više ne viruje u to*. Kazivačica je tako stanovnike Veljuna označila kao one "druge", one koji još i danas vjeruju u stari oblik liječenja, za razliku od kraja u kojem ona živi, a koji je ipak tek nedaleko od Veljuna.

Tako se kroz različite primjere može vidjeti da je stav zajednice danas prema *izgovaranju* različit. Dostupnost veterinaru i promijenjen način života vezan uz industrijalizaciju koja je dovela do depopulacije Krivog Puta neki su od razloga zaboravljanja ovog oblika liječenja koji danas živi još samo u pričanju zajednice, kao dio društvenog sjećanja.

Priča i društveno sjećanje

Danas se, dakle, o liječenju zmijskog ujeda na način koji je bio vrlo živ još sredinom 20. stoljeća govori samo u pričama. Teško je zamisliti da bi ono moglo doživjeti svoju suvremenu primjenu, kakvu nanovo doživljavaju neki drugi elementi narodne medicine, poput liječenja ljekovitim travama u urbanim kulturama, iako su u nekim zajednicama, što se može zapaziti i na području Krivog Puta, one kontinuirano bile prisutne u svakodnevnom životu. No, priča o ženama i manje brojnim muškarcima i njihovu postupku liječenja, prisutna je u Krivom Putu.⁵⁶

⁵⁶ Kolegica Aleksandra Vlatković u Zagrebu razgovarala je s Jadrankom Tomljanović, kćerkom Eleonore Prpić *Lejine* iz Veljuna. Jadranka Tomljanović rođena je 1965. godine i

Sl. 4. Kazivač Milan Krmpotić *Zekonja* iz Veljuna s domaćim pripravkom za čaj, snimila Nevena Škrbić Alempijević, svibanj 2004.

premda danas živi u Zagrebu, dosta toga zna o životu na području Krivog Puta budući da je s bakom živjela u Veljunu do 1979. godine. Njezino kazivanje predstavlja jedino dobiveno od stanovništva iseljenog iz širega bunjevačkog područja. Sjećanje na Mandu i Franciku Krmpotić i njihovu vještinu liječenja pokazuje kako se i odlaskom iz matične zajednice zadržavaju priče karakteristične za oblikovanje njezina društvenog sjećanja.

Kao središte priča, odnosno kao osobe oko kojih se ispreplele najviše priča, nametnule su se pokojna Manda Krmpotić i njezina kći Francika Krmpotić *Mišinova*, koja i danas živi na Veljunu.⁵⁷ U tom je lokalitetu tijekom istraživanja zabilježen događaj vezan uz Mandu koji se zbog zanimljivosti i priče donosi u cijelosti: *Ta baba, ona ti je liječila blago koje doktor nije moga izliječiti, veterinar. Baba je imala te svoje trave koje je brala i sa molitvama. I trave blagoslovljene. To je bija blagoslov sada tijelovski, na blagdan Tijelova to se nosilo, obavezno iša na blagoslov, nosija list od oraja, cvijeće, ono ljubiš me-ne ljubiš, oni su zvali ivančice, žita onako iz njive izvuci. To bi se napravija buket, to se nosilo na blagoslov. Što se nosi grančica na Cvjetnicu, tako je bilo kod nas za Tijelovo. I to bi se čuvalo. I onda bi baba kad bi bolilo goveče, kravu ili nešto, baba bi to s tin svojin blagoslovon došla, onda bi tražila malo žara, vatre, onda bi taj blagoslov na tu vatru metnila, to bi dimilo, onda bi ona prošla oko govečeta i molila te molitve svoje. I većinon je uspjela. Jer znan jedan slučaj, jedna žena, ona danas živi u Americi, otišla je, tamo je već bija svekar, muž i onda je otišla sad i ona. Bila jedna malo inteligentnija žena, nije niki moga staviti među one seljanke druge, mada je bilo i među njima isto, uvijek se to odraz inteligencije i toga vidi. I sad njoj je zabolilo kravu, di će Zlata k Mandi, ni govora. Pa veterinara, doktora iz Senja gori, veterinar nešto da neke lijekove blagu. Nije pomoglo, e sad će u Brinje. Krava bila prekrasna, velika, lipa. Pa ni brinjski, krava za uginuti. Sad njoj da nek idu po Mandu, a baba Manda čula kako, nju su zvali nadidoktor, ka i ona je još veća od doktora. Sad je baba bila, nije više ono zadnje vrime tila ni ic svugdje jer su joj se rugali, a ustvari baba bila sposobna. I baba govori, sad ja iden, meni je žao govečeta, ne radi njih. Baba je došla u tu kuću gore i rekla je, tamo ne znan koga je našla, već se to slabije i sjećan, da joj trebaju četiri čoeaka jaka. Svi ju onako posprdno ignorirali, gledali da što će. Tražila je pekvu, ali Zlata nije imala, već je Zlata ukimula ognjište, Zlata imala bajtu, to je mala kućica di se kuhalo prascin i tako. Imala je šparet. Veli: "Teta Mande, neman peku, ali mogu van u roli di žar pada." To su oni dali i baba je rekla: "Ja iden, a kad van ja rečen vi ćete samo kravu morat maknut." Krava je legla, bila je baš za uginuti. "Kad van ja reknen samo ćete ju maknut s tog mjesta na drugo." Baba je išla s tin blagoslovon i s ton vatron oko krave, jedno tri, četiri puta je prošla i molila i molila i njiman je rekla: "Sad." Mi ko dica gledali ispid vrata. I sad su ti ljudi kravu samo uzeli za noge i premistili na drugu stranu. Baba je dalje molila i bome se, uz pomoć ljudi, krava se digla. Kad se krava digla, baba je*

⁵⁷ Već je prije u tekstu navedeno koji su sve kazivači spomenuli Mandu i Franciku Krmpotić u razgovoru.

još molila i davala i rekla je gazdarici nek joj donese nešto toplo, malo vode da to popije, veli, sad je izrine, neka iziđe van iz štale i daj joj, veli, hladne vode popit koliko oće. I to je Zlata napravila. I krava je navečer pasla. Nisu vjerovali ni veterinari, niti jedan niti drugi. I to od tog čuda, jel to tako bilo što je to bilo, nikad nisu više babu Mandu zezali ni govorili. I kad bi zmija ugrizla goveče, onda bi tražila 3 kamena, to se točno sjećan kad je našu ovcu zmija ugrizla. Tražila je 3 kamena i onda, onaj kamen što na zemlji ležalo, ona bi tin križala i molila i to bi blago ozdravilo. To znan, drugo ne, drugo se ne sjećan. Dalje je kazivačica objasnila kako su Mandu često zvali jer su imali u nju veliko povjerenje. Za svoju pomoć ona nikada nije tražila naknadu: *Nije ona htjela niš, ona je bila toliko siromašna i ponizna da ona nije htjela kod svakoga ni kave popit jer je mislila željan si, pa nemaš.* I iako su u to vrijeme postojale još dvije žene, jedna iz Veljuna, a druga iz Francikovca, koje su također mogle pomoći, kazivačica naglašava: *Još su bile dvi, ali baba Manda je bila najbolja.* Marija Prpić Vinina iz Veljuna sjeća se kako ju je Manda liječila kada je dobila lišaj: *A ja san bila curica. A dobila lišaj od krave, a krava se češala o drvo, dobila taj lišaj, veli, odi ti Manda, mater od Francike, odvedi malu pa Manda zna. A Manda uzela iglu, ka prvo smo mi rekli onu veliku iglu za šlake, ajde veli Manda kruži, kruži. Oden ja baš veterinaru, ma za lišaj, ja namazala dva puta, prošlo. A nije Manda niš.* Ivan Krmpotić Šoparin iz Šojatskog Dolca priča još jednu pomalo tajanstvenu priču iz života Mande Krmpotić: *Volila je puno bosa ić, te tajne isto nije nikome otkrila, bosa, nije njoj smetalo, sad na primer, ode joj kuća bila, pa sad iđen, na primer, goniti krave i te volove što je imala, iđen na pašu odagnat, četiri, pet kilometri ili tri kilometra. I vrati se nazad. More bit jesen i ladno, ali ona nije osjećala da je njoj ladno. Bosa većinon, većinon... Ta skromna jedna žena, kako govori kazivač, nije se nikad tužila da joj je hladno, ali također nikada nije htjela ni reći zašto je tako radila. Naveo i ovaj, njemu zagonetan, detalj iz Mandina života: *To je bila stvarna jedna žena, ja je jako dugo san poznavam, u školu san prolazija ispred njezine kuće i stalno je imala četvero goveda, imala je dva vola i dvije krave. Ali svi četvoro potpuno crni, potpuno crni, nigdje nikakvog znamenja, to ona nikome nije rekla zašto to. E, niti je ona rekla, niti je ko baš prisiljava da ona to reče zašto. I ako je i uginulo, mislin, bilo bolesno goveče pa je uginulo goveče, ali je ona tražila na svaki način da je opet crno nadoknadi.* Tako se uz život bake Mande vezalo nekoliko tajanstvenih priča. Na pitanje od koga je ona naučila tajne koje je znala, nitko od kazivača nije znao odgovor. Naime, Marija Prpić Vinina iz Veljuna navodi samo kako je bila rodom iz Like, Eleonora Prpić Lejina da je iz Kompolja, a Ivan Krmpotić Šoparin govori: *Iz Brloga, još malo dalje od Brloga, kako san ja čuja, tamo je imala kuću. Taj njen muž, suprug on je dotuda dovea tu na Veljun.**

U pričama o Mandi Krmpotić često se spominje i njezina kći Francika, koja je od majke i naučila postupak liječenja. No, Eleonora Prpić *Lejina* kaže: *Pa je Francika za zmiju. Al Franciku su malo babe i zvale, e baba je Manda stvarno bila, njoj su vjerovali. I uz Franciku se vezuju priče koje se također odlikuju tajanstvenošću. Tako je na Veljunu zabilježena priča: Mi ovoj Vranciki rećemo, ona dođe pa ovak spava, više špareta. "Što je? Di si bila?" Da je bila na Kleku. "Pa što si delala?" Pa šu njezine cure gore. (...) Ona kaže. (smijeh) A zeza. (smijeh) Da je bila na Kleku s curan pa da nije spavala ode. (...) To su te valjda vile, kako, to su prvo zvale. Mi rećemo da cure. U istom je mjestu dobiveno i objašnjenje kako su vile tako odlazile noću kada ih se nije moglo vidjeti, ne zna se kako su putovale do Kleka, a nitko ih, pa ni Francika, nikada nije vidio.*

U Lucićima se uz priču o ženi koja je molila kod ujeda zmije, vezala i sljedeća pojedinost: *Ništa se to nije plaćalo, to je bilo kao, kako bi van reka, kao sve prijateljski ili..., da bi to pomoglo, to su bile samo čarolije ili od tih, mi smo ih zvali da viške. Dalje je dobiveno objašnjenje kako su ih zvali viškama ... a zato da gataju. I onda mi reci dica kad će na Klek, da maže tabane, da ide na Klek. (smijeh) Mora namazat tabane da ide na Klek. Iako nisu vidjeli kako to viška ide na Klek, govorilo se da ide noću, tabane maže mašću ili voskom da je kamenje ne bode da ide na Klek, a tamo su viške igrale kolo. U Veljunu su se priče o tajanstvenim i nadnaravnim moćima pojedinih žena vezivale i za Franciku Krmpotić. Pritom se nije znalo točno što je ona mogla napraviti: *Pitaj Boga. I za mater njezinu su govorili, a je li, nije li, pitaj dragoga Boga. Samo mater je znala ono odgovorit, molitvan tin svojin kad bi kravu zmija ugrizla i to stvarno, ona bi to sa tin svojin molitvama i kamenin, križala bi, križe bi delala i prošlo bi. (...) I Francika to zna, samo neće priznat, e. U takvim se kazivanjima kao čest motiv javlja i sposobnost krađe mlijeka,⁵⁸ o čemu priča kaže: *Jesu, pa to ti je to bilo, to njoj reko ovaj (smijeh). (...) Jedan stari kupio kravu iz Kamenice, to je jedno selo blizu gori u Lici, blizu Brinja, blizu gori negde. I govori: "Krava na Veljumu, mliko u Kamenici." A žena stoji na koju se sumnja da je viška, a ona veli: "Koja je to litica." (smijeh) A ovaj govori namjerno, veli: "Krava u štali, mliko u Kamenici." Kao da ne daje mlika, a ona veli koja je to litica, kao neko je pomuza, možda ona (smijeh). Zabilježeno je i kako su sve to zapravo svi u selu znali: *Jesu, samo pričali između sebe. Evo je, veli, zatvori štalu. Pitaj Boga dragoga.****

Iz ovih nekoliko primjera može se iščitati karakteristika svojstvena svim zajednicama, no koja je svakako bolje izražena u manjim, koherentnijim

⁵⁸ Ta se sposobnost redovito pripisivala *viškama*. Kako je na području Krivog Puta bila istraživana i tema nadnaravnih bića, više će se o tome moći naći u radu koji se također namjerava objaviti. Usp. M. BOŠKOVIĆ-STULLI, 1991, 124-159.

sredinama. Paul Connerton u svojoj knjizi *Kako se društva sjećaju* o tome piše: "Ono što čitavo mjesto drži na okupu je ogovaranje. Većinu seoskih dnevnih zbivanja netko će ispričati prije svršetka dana i te će se priče zasnivati na opažanju ili opisu iz prve ruke. Seoska govorkanja sastoje se iz tih dnevnih priča popraćenih vječnim međusobnim familijarnostima. Na taj način selo neformalno izgrađuje neprekidnu povijest vlastite zajednice: povijest u kojoj svatko portretira i svatko je portretiran, i u kojoj portretiranje ne prestaje nikada. Tako gotovo i ne preostaje prostora za predstavljanje sebe u svakodnevnom životu, jer se pojedinci uglavnom sjećaju zajednički."⁵⁹ Tako je moguće, naravno nepotpuno, iako bez samog razgovora s nekom osobom, u ovom slučaju s bakom Francikom, doznati podosta o njezinu životu. Naravno da se zanimljive i neobične priče lakše pamte, a i prije ispričaju drugima, pa i nepoznatim istraživačima, upravo zbog svoje specifičnosti i, u ovom slučaju, tajanstvenosti. Connerton zbog toga zaključuje: "Stoga se može ustvrditi, podosta općenito, da svi mi upoznajemo jedni druge pitajući što se dogodilo, opisujući kako se to dogodilo, vjerujući ili ne vjerujući pričama o prošlosti i identitetima drugih. Uspješno prepoznavajući i razumijevajući što netko drugi čini, otkrivamo osobit događaj, epizodu ili način ponašanja u kontekstu brojnih ispričanih povijesti. Stoga, pojedinačni postupak utvrđujemo tako da prizovemo najmanje dvije vrste konteksta takva ponašanja. Smještamo opažanje sudionika na odgovarajuće mjesto u njihovoj životnoj povijesti; njihovo vladanje također određujemo obzirom na povijesno mjesto društvenih okolnosti kojima pripadaju. Povijest nečijeg života je dio međusobno isprepletenih priča; ona je uklopljena u povijest onih grupa iz kojih pojedinci izvode svoj identitet."⁶⁰

Umjesto zaključka – Priča je bilo naveliko

Istražujući narodnu medicinu na područjima u kojima su se kazivači pokazali iznimno spremni na razgovor, gostoljubivi i susretljivi, bilo je tako moguće doznati i poneka ogovaranja koja, po Connertonu, predstavljaju kohezivnu silu zajednice.⁶¹ Treba primijetiti kako priče o Mandi i Franciku Krmpotić ipak nisu održale na okupu cijelo područje Krivog Puta, već manju sredinu koja je bila izravnim ili prvim posrednim svjedokom njihova života. No, priče su na cijelom području bile žive jer, kako govori Josip Blažević *Ivela* iz Mrzlog Dola: *Priča je bilo naveliko*. One su se kao dio društvenog sjećanja u

⁵⁹ P. CONNERTON, 2004, 28.

⁶⁰ P. CONNERTON, 2004, 33.

⁶¹ Kako su mi većinu priča vezanih uz Mandu i Franciku Krmpotić kazivači izrekli u povjerenju, uz citate u prethodnom dijelu rada nisam navela podatke o njima.

ovom istraživanju pokazale izrazito zanimljive i ponudile nove mogućnosti istraživanja, kako materijalne, tako ponajviše duhovne kulture. Naime, ovim je terenskim radom prikupljeno mnoštvo podataka te se ponekad u njihovoj obradi učinilo kako je teško prikazati sve varijante koje su kazivanjima dobivene. No, pokušajem svodenja svih tih varijanata na neku uopćenu sliku dobio bi se pogrešan zaključak. Postupkom shematiziranja jednog segmenta načina života kulturu bi se pogrešno prikazalo kao nepromjenljivu i zatvorenu strukturu. A upravo sve dobivene i ovdje iznesene varijante govore o priči kao o nečem promjenljivom, živom, ponekad neuhvatljivom. Tako se, ako se na sva kazivanja gleda kao na motive koje su zajedno oblikovali različito ljudsko iskustvo, krhko sjećanje i seoska ogovaranja, može govoriti o priči koja oblikuje društveno sjećanje. U ovom se radu pokušao dati prikaz tog sjećanja koji, iako necjelovit i nedovršen, otkriva jedan segment života stanovnika Krivoga Puta.

Popis kazivača

Gorica

- Anka Prpić, r. Tomljanović, rođ. 1944.
- Grgo Prpić *Miškec*, rođ. 1939.
- Ljubica Prpić, r. Kurtović, rođ. 1945.
- Stjepan Prpić *Stipina*, rođ. 1940.

Katići

- Draga Tomljanović *Rilčeva*, r. Margeta, rođ. 1937.
- Marko Tomljanović *Rilac*, rođ. 1935.

Krivi Put

- Mara Tomljanović *Isanova*, r. Tomljanović, rođ. 1945. u Veljunu
- Mira Tomljanović *Ropetina*, r. Prpić, rođ. 1931.
- Milan Prpić *Terezin*, rođ. 1927.
- Mirko Prpić *Cungo*, rođ. 1939.
- Nada Prpić *Terezina*, r. Prpić *Bojina*, rođ. 1930.

Lucići

- Ivan Prpić *Kavarica*, rođ. 1927.
- Ljubica Prpić, rođ. 1916.
- Marija Prpić *Kavaričina*, r. Prpić *Švorčova*, rođ. 1926.

Mrzli Dol

- Josip Blažević *Ivela*, rođ. 1932.
- Milan Blažević *Trećak*, *Šnajder*, *Nikolin*, rođ. 1932. †
- Josip Prpić *Jurina*, rođ. 1928.
- Milka Prpić, r. Klipa, rođ. 1936. u Plaškom – Lati

Pavelići

Anka Pavelić *Kuzmanova*, r. Lopac, rođ. 1926. u Vratniku
Pavla Pavelić *Čirilova*, r. Krmpotić, rođ. 1936. u Veljunu

Pavići

Ika Pavelić *Tomina*, rođ. 1925.
Kata Pavelić *Burgijina*, rođ. 1933. u Judić Gorici
Milan Pavelić *Vranić*, rođ. 1931.
Zdenka Pavelić *Vranićeva*, r. Burić, rođ. 1939. u Burićima

Popići

Dubravka Prpić, rođ. 1941. u Mostaru
Mile Prpić *Popić*, rođ. 1938.

Rupa

Anka Vukelić *Matićeva*, r. Vukelić, rođ. 1922.

Rusova Draga

Marko Prpić *Rus*, rođ. 1934.

Serdari

Kata Burić, r. Grdić, rođ. 1930. u Rakovici
Ivan Pavelić *Jandra*, rođ. 1932.
Zvonko Pavelić *Dujela*, rođ. 1938.

Škopci

Ante Krmpotić *Škobac*, rođ. 1944.
Ivanka Krmpotić *Šimunova*, r. Rupčić, rođ. 1948.
Julka Krmpotić *Škopčeva*, r. Biondić, rođ. 1932. u Melnicama

Šojatski Dolac

Ivan Krmpotić *Šoparin*, rođ. 1925. u Veljunu
Francika Šojat *Babićeva*, r. Šojat *Mokina*, rođ. 1922. - †

Šolići

Anka Šolić *Tutanova*, r. Tomljanović, rođ. 1932. u Sovinoj Dragi
Jure Tomljanović *Ban*, rođ. 1943., živi u Rijeci

Špalji

Ana Špalj, r. Špalj, rođ. 1926.
Mile Špalj, rođ. 1917.

Veljun

Ivka Krmpotić *Grabarova*, r. Krmpotić, rođ. 1942., živi u Senju
Luka Krmpotić *Brnde*, rođ. 1919.
Mara Krmpotić *Brndina*, r. Krmpotić *Mličeva*, rođ. 1922.

Marica Krmpotić *Migečeva*, rođ. 1943. u Brinju
Milan Krmpotić *Zekonja*, rođ. 1930.
Nevenka Krmpotić *Aneličina*, r. Krmpotić, rođ. 1920.
Eleonora Prpić *Lejina*, r. Krmpotić, rođ. 1942.
Marija Prpić *Vinina*, r. Krmpotić, rođ. 1928.
Milan Prpić *Markina*, rođ. 1929.
Milka Prpić *Markinova*, r. Krmpotić, rođ. 1931.
Jadranka Tomljanović, r. Prpić, rođ. 1965., živi u Zagrebu

Žuljevići

Marko Pavelić *Zekić, Mijatina*, rođ. 1917.

Svim kazivačima zahvaljujem na izrazitoj susretljivosti i njihovim pričama koje su temelj ovoga rada.

Literatura

- Aida BRENKO – Željko DUGAC – Mirjana RANDIĆ, *Narodna medicina*, Zagreb, 2001. (k.i)
- Maja BOŠKOVIĆ-STULLI, Predaje o vješticama i njihovi progoni u Hrvatskoj, *Pjesme, priča, fantastika*, Zagreb, 1991, 124-159.
- Tanja BUKOVČAN ŽUFIKA, Narodna medicina kao predmet etnologije, *Studia ethnologica Croatica*, 14/15, Zagreb, 2002/2003, 145-169.
- Paul CONNERTON, *Kako se društva sjećaju*, Zagreb, 2004.
- Jure GRČEVIĆ, *Kompolje, narodni život i običaji*, Kompolje, 2000.
- Mara HEĆIMOVIĆ-SESELJA, *Tradicijski život i kultura ličkoga sela Ivčević Kosa*, Zagreb, 1985.
- Valentin PUTANEC, Starohrvatski glagoljski uklin protiv zmija u rukopisu 14. stoljeća, *Zbornik za narodni život i običaje*, 40, Zagreb, 1962, 409-412.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, XIX, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1967-1971.
- Vatroslav ROŽIĆ, Prigorje, Narodni život i običaji, *Zbornik za narodni život i običaje*, 12/1, Zagreb, 1907, 49-134.
- Nevena ŠKRBIĆ, Izvješće o istraživanjima u selima pod Senjskim bilom i u zaleđu Sv. Jurja, *Senjski zbornik*, 28, Senj, 2001, 261-274.

THE TREATMENTS OF SNAKEBITES – A STORY AS A PART OF A COLLECTIVE MEMORY

Summary

'The treatments of snakebites – a story as a part of collective memory' represents material collected during field work into research about popular medicine amongst the coastal Bunjevci in the region of Krivi Put during 2003 and 2004. The treatment of snakebites which was given by

women in this region until the middle of the 20th century showed some very interesting results especially when interviewees started to tell stories on their own initiative. This led us to the conclusion that this kind of treatment is fresh in their memory and that they also consider it to be very important and recognisable element of the community.

Stories in a collective memory represent a basic starting point in this work. Therefore the stress was put on the witnessing and the thoughts of the inhabitants of Krivi Put related to the treatments of snakebites. This segment of popular medicine was observed as one of the elements which contributed to the understanding of the complexity of rural society. Secrecy which surrounds these treatment's procedures as well as some stories from interviewees, gives us a special dimension on this social element.

During the field work a lot of data about snakebite treatments was collected as well as about the people who conducted them and it sometimes seemed difficult to represent all the variants received from the interviewees. By generalising all of this data it would lead to a completely wrong conclusion. By schematising segments about the different ways of culture could also bring us to a wrong conclusion about unchangeable and its close social structure. All these received and represented variations tells us that the story is something changeable, living and sometimes unreachable. If we look at all of the sayings as motifs which together create a different human experience, weak memories and village gossip, it can tell us about the story which creates social memory. This work is an intention to represent a part of this memory which, although incomplete and unfinished, shows us a segment of life of the inhabitants of Krivi Put.

HEILUNG DES SCHLANGENBISSSES – DIE ERZÄHLUNG ALS TEIL DER ERWÄHNUNG EINES KOLLEKTIVS

Zusammenfassung

In diesem Artikel wird das unter den Bunjevci im Hinterland von Senj versammelte Material über die Volksmedizin auf dem Gebiet von Krivi Put im Laufe der Jahre 2003 und 2004 bearbeitet. Die Heilung des Schlangebisses hatten die Frauen schon noch in der Mitte des 20. Jahrhunderts durchgeführt, aber es ist ihnen dieses Heilverfahren in der Erinnerung geblieben, sie halten die Heilung als ein sehr wichtiges und erkenntliches Element ihres Kollektivs.

Der Schwerpunkt der Bearbeitung dieses Artikels wurde an die Bedenken der Bewohner von Krivi Put gelegt, die mit der Heilung des Schlangengebisses gebunden sind. Dieses Segment der Volksmedizin betrachten sie als ein dem Einsehen in die komplette Dorfgesellschaftlichkeit bebringendes Element. Die Heimlichkeit, die die Weise der Heilung und die Erzählungen der Erzählerinnen umhüllt, gibt dieser Geselligkeit eine besondere Dimension.

Mittels der Terrainarbeit wurden viele Daten über das Verfahren zur Heilung des Schlangengebisses gesammelt, aber manchmal war es schwer alle Varianten der Erzählungen zu bearbeiten. Die Zurückführung aller Varianten auf ein generalisierendes Bild könnte zu einem falschen Beschluss führen. Man konnte nämlich diese Kultur als eine unveränderliche und geschlossene Struktur darstellen, und alle diese Erzählungen sind veränderlich, lebendig, manchmal sogar unumfassend.

In dieser Arbeit versuchte die Autorin eine Darstellung der Erinnerungen der Bunjevci im Hinterland von Senj darzustellen, die – obwohl sie nicht komplett ist – ein Segment des Lebens der Bewohner von Krivi Put entdeckt.